

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ імені
ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра теорії спорту та фізичної культури

Задорожна О.Р.

ЛЕКЦІЯ 3

на тему: **«ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ
ВСЕСВІТНЬОГО АНТИДОПІНГОВОГО АГЕНТСТВА
ТА НАПРЯМИ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ»**

з дисципліни
«ОСНОВИ АНТИДОПІНГОВОГО КОНТРОЛЮ У СПОРТІ»

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю
017 Фізична культура і спорт
ХІ-й с. (денна форма навчання), ХІІІ-й с. (заочна форма навчання)

ЛЬВІВ – 2021

Тема 3. Історія створення Всесвітнього антидопінгового агентства та напрями його діяльності

1. Боротьба МОК з використанням допінгу.
2. Створення Всесвітнього антидопінгового агентства.
3. Структура та напрями діяльності ВАДА.
4. Історія створення Всесвітнього антидопінгового кодексу.
5. Мета, сфера застосування та структура Всесвітнього антидопінгового кодексу

1.Боротьба МОК з використанням допінгу.

До приходу на посаду президента МОК Хуана Антоніо Самаранча у 1980 р. боротьба із вживанням допінгу в олімпійському спорті проводилася, але не була систематичною. П'ятий президент МОК Е. Брендедж та шостий президент МОК М. Кілланін усвідомлювали наявність допінгової проблеми, але не вважали її першочерговою. Медична комісія МОК, яку на той час очолював Александр де Мерод, приймала відповідні міри, але засоби для боротьби виділялися дуже обмежені.

Активна позиція МОК в 80-х роках ХХ ст. була широко підтримана світовим спортивним співтовариством. Відзначалися випадки, коли боротьба за чистоту спорту ставилася вище спортивних інтересів. Американська плавчиха Мейер завоювала три золоті медалі на відбірковому чемпіонаті США перед Іграми Олімпіади в Сеулі, але під час перевірки у неї виявили сліди стероїдів і спортсменка була дискваліфікована. Цей випадок став надбанням усього світу, що стало відображенням турботи федерації за чистоту репутації своїх спортсменів. Такі ж приклади можна взяти з досвіду роботи федерацій важкої атлетики Канади і Швеції. Своє ставлення до проблеми застосування допінгу наочно продемонструвало і керівництво спорту СРСР, коли в середині 80-х років два радянських важкоатлета в Канаді були спіймані на місці злочину і звинувачені в розповсюдженні допінгу. Спортсменів дискваліфікували. Справа набула широкого суспільного резонансу, його матеріали широко використовувалися в виховній роботі зі спортсменами. У той же час інтенсивна комерціалізація і політизація олімпійського спорту стимулювала представників багатьох країн до застосування заборонених препаратів, пошуку способів приховування такого застосування. З'явилися підозри в системному застосуванні заборонених препаратів і засобів їх маскуванню командами окремих країн, видів спорту в цілому. Особливо великі були підозри щодо спорту НДР, а серед видів спорту найбільш ураженою допінгом виявилася важка атлетика.

Поширення допінгу в олімпійському спорті перетворилося в найгострішу проблему, відсунувши на другий план багато інших протиріч. «Приймати допінг – значить померти. Померти фізіологічно при появі незворотних аномальних процесів в організмі. Померти фізично, як показали трагічні факти останніх років. І померти духовно, інтелектуально, погоджуючись шахраювати, визнаючи своє безсилля або недолік волі чесно використовувати власні можливості або зробити зусилля, щоб їх перевершити. Нарешті, померти морально, фактично поставивши себе поза рамками тих правил поведінки, яких вимагає гуманне суспільство », - заявив президент МОК Х.А. Самаранч на 94-й

сесії МОК, що відбулася в 1988 р. напередодні відкриття Ігор XXIV Олімпіади в Сеулі. Саме на цих Іграх вибухнули найбільш резонансні скандали, пов'язані із застосуванням допінгу: дискваліфікація канадського спринтера Бена Джонсона, групи важкоатлетів Болгарії і демонстративний від'їзд з Сеула всієї команди болгарських важкоатлетів, неофіційна інформація про значно більшу кількість позитивних проб у порівнянні з офіційно оголошеною та ін. Будучи серйозно стурбованим станом справ з допінгом і відсутністю реальних досягнень в боротьбі з його поширенням в спорті, на початку 90-х років МОК пішов шляхом збільшення фінансування антидопінгової діяльності та подальшого посилення санкцій. Однак реальних результатів це не принесло. Досягнення антидопінгової системи в 90-х рр. ХХ ст. виявилися значно скромнішими в порівнянні з діяльністю людей, що впроваджували різні допінгові речовини і методи в олімпійський спорт. Випадки виявлення застосування допінгу були рідкістю. У той же час непрямі дані, численні матеріали засобів масової інформації, висловлювання експертів, самих спортсменів, їх тренерів і лікарів свідчили про те, що боротьба з допінгом не принесла жодних позитивних результатів. Більш того, це негативне явище поширилося, а в окремих видах спорту набуло масового характеру. Почала проглядатися і незацікавленість міжнародних і національних федерацій у виявленні випадків застосування допінгу, особливо видатними спортсменами.

У другій половині 90-х рр. фахівцями спорту, представниками ділових кіл, засобів масової інформації була піддана обґрунтованій критиці сама концепція МОК боротьби з допінгом як недостатньо обґрунтована та із прорахунками, не кажучи вже про практику діяльності антидопінгових лабораторій, які, будучи покликаними боротися за чистоту і дотримання морально-етичних принципів у спорті, своєю діяльністю явили багато прикладів протилежного змісту. Мали місце випадки, коли санкції проти допінгу викликали питання не тільки у громадськості, а й стали оскаржуватися в цивільних судах. Зокрема, досить обґрунтовано були піддані критиці все три основних аргументи, які лежать в основі концепції боротьби з допінгом: 1) застосування допінгу неприпустимо з морально-етичних причин в зв'язку з тим, що він заборонений; 2) допінг дає односторонню перевагу спортсменам над суперниками, які не застосовують допінг; 3) заборона на застосування допінгу обумовлена турботою про здоров'я спортсмена.

Кожен з цих аргументів видається цілком обґрунтованим і не викликає сумнівів. Однак це може мати місце лише в тому випадку, коли практична діяльність має строгі наукові підстави. Природно, що засоби, заборонені до застосування, абсолютно неприпустимо використовувати в спорті ні з морально-етичної, ні з правової точки зору. І в цьому плані сумнівів бути не повинно. Однак, як справедливо стверджували багато фахівців, ця теза не викликає сумнівів лише в тому випадку, якщо доведено обґрунтованість з морально-етичних, правових, медичних та спортивно-технологічних позицій самого факту заборони величезної кількості загальнодоступних, широко поширених і в багатьох випадках гостро необхідних для спортсмена в інтересах його здоров'я і підготовки препаратів і методів. На жаль, тут виникають не тільки сумніви, але і є серйозні наукові підстави стверджувати, що в багатьох випадках практика антидопінгової діяльності зневажає законні права

спортсменів, суперечить принципам спортивної підготовки, позбавляє спортсмена повноцінного медичної захисту.

Не витримує критики і теза щодо заборони засобів і методів в зв'язку з тим, що вони дають спортсменам односторонню перевагу над суперниками. Ці засоби є відображенням досягнень науково-технічного прогресу, і в усіх випадках, де однозначно є їх позитивний вплив на спортивні результати і відсутні медичні протипоказання, їх застосування є виправданим. Сьогоднішній спорт вищих досягнень є ареною для впровадження найпередовіших досягнень науки. Спортивна форма, інвентар, тренажери, діагностик-керуючі системи, харчові добавки, відновлювальні засоби, фармакологічні препарати та багато іншого при правильному застосуванні здатне принести і приносить односторонню перевагу одним спортсменам над іншими. Кожен великий спортивний захід дає безліч прикладів того, що спортсмени, які застосували новинки, надані наукою, отримують переваги над конкурентами. Це природний процес, характерний для будь-якої сфери діяльності, тому аргумент, згідно з яким спортсмен, який приймає заборонені препарати, отримує односторонню перевагу, є надуманим. Таку перевагу може отримати і спортсмен, який застосовує дозволені препарати, нові ефективні конструкції лиж, велосипедів, бобів, саней, човнів та ін.

Безліч видатних досягнень останніх років забезпечувалося застосуванням речовин, які спочатку були дозволені, а потім заборонені. Водночас список заборонених речовин і методів давно вийшов за межі, яких було необхідно дотримуватись в інтересах здоров'я спортсменів. Він позбавив спортсменів можливості використовувати багато передових досягнень медицини в профілактичних і лікувальних цілях, не кажучи вже про стимуляцію ефективності процесу підготовки. В цьому відношенні спортсмени виявилися представниками єдиної з екстремальних професій, хто позбавлений права на захист свого здоров'я ефективними фармакологічними засобами не тільки від професійних захворювань, а й від звичайних широко поширених хвороб. Постійній критиці піддавалася система організації та проведення тестування, об'єктивність подаються висновків. Особливу заклопотаність викликали випадки застосування недостатньо достовірних методів досліджень, відсутність системи в організації контролю – регулярне тестування одних спортсменів і ліберальне ставлення до інших.

Односторонньою була й система санкцій, коли вся відповідальність і важкі покарання обрушувалися тільки на спортсмена, хоча були відомі випадки, коли спортсмени, викриті в застосуванні допінгу, навіть не знали, що їм були введені заборонені речовини, або не могли припустити, що ці речовини перебували в напоях чи продуктах. Стало очевидним, що безліч (сотні) перемог і рекордів на Іграх Олімпіад, зимових Олімпійських іграх і чемпіонатах світу в таких видах спорту, як легка атлетика, важка атлетика, плавання, велосипедний спорт, веслування, ковзанярський спорт, лижні гонки, біатлон і деякі інші, були здобуті або встановлені завдяки використанню заборонених або дозволених на момент змагань, а потім заборонених речовин і методів. Особливо яскравий прояв це отримало на матеріалі спорту таких країн, як НДР, США, Болгарія, Китай, і таких видів спорту, як легка атлетика і важка атлетика. Описані вище явища мали місце на тлі найактивнішою діяльності

антидопінгових служб, що красномовно доводить неефективність антидопінгової політики, яка діяла протягом багатьох років.

Все частіше визнавалося, що олімпійський спорт перетворився на таку собі арену конкуренції фармацевтичних фірм, міжнародних і національних систем допінг-контролю, фахівців медико-біологічного профілю, тренерів і спортсменів, орієнтованих на широке застосування стимуляторів, з одного боку, і антидопінгових лабораторій, діяльність яких спрямована на виявлення застосування цих препаратів і відповідні санкції, - з іншого. Ситуація загострилася тим, що недосконалість системи боротьби з допінгом призвело до того, що вона стала використовуватися в якості інструменту для дискредитації спорту окремих країн і усунення конкурентів на міжнародній спортивній арені. Таким чином, багаторічна боротьба із застосуванням допінгу в спорті, особливо активізувалася з 1980 р, коли Х. А. Самаранч проголосив її одним з основних пріоритетів в діяльності МОК, не дала очікуваних результатів.

У 1999 р. в Лозанні відбулася Всесвітня конференція щодо допінгу в спорті, де була прийнята Декларація з допінгу в спорті, в якій сформульовані основні принципи боротьби з допінгом. На конференції було також засновано Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA). Створення WADA практично збіглося за часом з несподіваним інтерв'ю Х. А. Самаранча, у якому він повідомив, що завершує кар'єру на посаді президента МОК.

Х. А. Самаранч знайшов в собі мужність в інтерв'ю визнати недосконалість політики МОК в боротьбі з допінгом, закликав до кардинального скорочення списку заборонених препаратів, дозволу препаратів, які не шкодять здоров'ю спортсмена, підвищення ролі виховної та освітньої роботи, розширенню прав спортсменів при застосування речовин і методів, що стимулюють ефективність їх підготовки та змагальної діяльності.

Це інтерв'ю Х. А. Самаранча викликало дуже активну реакцію: в переважній більшості випадків позитивну – з боку фахівців спорту і переважно негативну – з боку людей, які працюють в системі антидопінгового контролю і перетворили її на сферу прибуткового бізнесу. Зі зрозумілих причин іншого не можна було й очікувати.

На сьогодні допінг не є прерогативою спорту. Засоби, які належать до заборонених і класифікуються як допінг, широко поширені в різних сферах діяльності. Широко використовуються стимулятори, седативні та інші засоби в різних родах військ і спеціальних підрозділах силових структур. Поширені стимулятори серед політиків, які використовують їх під час публічних виступів, і в шоу-бізнесі. Різні агенти анаболічного впливу отримали виключно широке поширення в індустрії сучасного фітнесу. Значна частина населення сьогодні широко використовує заборонені в спорті препарати для нормалізації психічного стану, зменшення ваги, корекції фігури. Кількість спортсменів, які використовують заборонені препарати, становить незначний відсоток (за даними експертів, менше 5 %) від кількості людей, які застосовують такі засоби в інших сферах діяльності. Однак ніхто не застосовує санкцій до політиків або естрадних артистів, які отримують перевагу перед своїми конкурентами в результаті застосування стимуляторів. Ведеться широка науково-дослідна робота по виявленню побічних негативних ефектів, до яких може призвести надмірне захоплення і нерозумне застосування різних хімічних лікарських

препаратів, харчових добавок, в складі яких присутні різні фармакологічні речовини. Вивчається небезпека застосування продуктів харчування, вироблених з використанням сучасних технологій, заснованих на досягненнях хімії, біології, генної інженерії. Однак ні в одній зі сфер людської діяльності, в якій існує проблема застосування різних стимулюючих речовин і методів, немає тієї істеричною атмосфери, яка склалася в спорті.

Водночас навантаження, які доводиться витримувати спортсменам в сучасному спорті, змушують лікарів і тренерів рекомендувати їм широко застосовувати різні речовини енергетичної та пластичної дії, стимулятори діяльності центральної нервової системи, кровотворних органів, обмінних процесів та інші засоби для оптимізації процесів відновлення і адаптації, профілактики перенапруження і захворювань, зниження імунітету та ін. Розширення цього напрямку спортивної фармакології, як вважають багато фахівців, є найважливішим розділом сучасної спортивної науки, розвиток якого здатне багато в чому нейтралізувати негативну дію навантажень сучасного спорту, що знаходяться на межі людських можливостей. Однак визначення межі між природною фармакологією спорту, що допомагає ефективній адаптації і не завдає шкоди здоров'ю, і незаконної, розхитує ідеали спорту і підриває здоров'я спортсмена, з кожним роком стає все важчим.

У лабораторіях різних країн світу дуже активно ведеться робота з пошуку нових речовин, виявлення оптимальної системи застосування вже відомих препаратів для підвищення ефективності тренувальної і змагальної діяльності. Сучасний спорт характеризується величезними тренувальними і змагальними навантаженнями, крайньої перевантаженістю спортивного календаря. Перенесення цих навантажень, участь у великій кількості спортивних змагань практично протягом усього року неможливо без стимуляції відновних і адаптаційних реакцій найбільш ефективними засобами. На цю проблему звертав увагу голова Медичної комісії МОК А. де Мерод ще в 1989 р., виступаючи на спільному засіданні Виконкому МОК і Асоціації міжнародних федерацій з літніх видів спорту: «Щоб позбутися явища, потрібно шукати його причини. В іншому випадку ті ж самі причини будуть призводити до попередніх показників. Перевантажений календар змагань вимагає від спортсменів перевищення їх нормальних можливостей. Все це призводить до того, що, з одного боку, їх піддають контролю, а з іншого – подібні навантаження можуть виконуватися тільки за допомогою незаконних засобів».

2. Створення Всесвітнього антидопінгового агентства та напрямки його діяльності.

Рік	Подія
1865	термін «допінг» увійшов в спортивну лексику. Його застосовували щодо плавців, які використовували стимулятори.
1886	зафіксована смерть спортсмена від вживання допінгу під час проведення велогонки у Франції.
1928	Міжнародна федерація легкої атлетики – перша організація, яка доклала зусилля до заборони використання допінгу. Однак на той час були відсутні методи контролю за вживанням стимулюючих

	препаратів.
1950	прийом спортсменами допінгу для поліпшення спортивних показників під час Олімпійських ігор та інших спортивних змагань набув поширення.
1960	на Іграх XVII Олімпіади в Римі було констатовано смерть велогонщика Курта Йенсена через вживання фенаміну. Це підштовхнуло МОК до рішучих дій щодо заборони вживання допінгу. Проблема привернула увагу Ради Європи, яка прийняла резолюцію щодо заборони застосування допінгових речовин в спортивній діяльності.
1963	Рада Європи організовує комітет, що спеціалізується на боротьбі з допінгом, але його подальша діяльність не призвела до істотних змін.
1964	На Іграх XVIII Олімпіади в Токіо перед змаганнями спортсмени пройшли перше тестування на наявність заборонених стимулюючих препаратів в організмі.
1960-ті	запроваджено лабораторні методи контролю з виявлення у спортсменів в організмі слідів від вживання стимуляторів. Методи визначення були недосконалі, що дало спортсменам можливість, посилаючись на спотворення результатів, відмовлятися від тестування.
1965	в м. Страсбург скликано міжнародну нараду зі спортивної медицини, на якому було визначено поняття «допінг».
1966	Міжнародна Федерація з футболу та Міжнародна Федерація з велоспорту вперше на чемпіонатах світу стали застосовувати допінг-контроль для спортсменів.
1967	за сприяння МОК створено медичну комісію, сформовано перелік заборонених стимулюючих препаратів, визначено поняття допінгу.
1968	на Іграх XIX Олімпіади в Мехіко у 750 учасників медична комісія МОК взято проби на допінг.
1972	на Іграх XX Олімпіади в Мюнхені в повномасштабному тестуванні на допінг беруть участь 2 тис. спортсменів. Через позитивні результати тестів дискваліфіковано сім спортсменів, серед яких було 4 медалістів.
1970-ті	в Європі особливої популярності серед спортсменів набувають анаболічні стероїди, що сприяли відновленню організму після силових навантажень і стимуляції систем організму. Незважаючи на те, що анаболічні стероїди офіційно потрапили під заборону в 1975 р., їх продовжували вживати.
1980-ті	початок застосування діуретиків та адреноблокаторів, які у 1984 р. було занесено до Списку заборонених препаратів.
1986	введено заборону на використання кров'яного допінгу, що сприяє підвищенню рівня гемоглобіну в крові. Ефективний метод контролю за вживанням був відсутній, що дозволяло обходити заборону.

1989	Рада Європи та 48 країн підписали Конвенцію проти використання стимуляторів для поліпшення спортивних досягнень.
1998	у спортсменів, які брали участь у велогонці Тур де Франс, поліцейським рейдом виявлено заборонені стимулюючі засоби. Скандал викликав широкий резонанс і призвів до значного переосмислення ролі держави в боротьбі з допінгом.
1999	МОК проводить в Швейцарії першу Всесвітню конференцію щодо організації боротьби з вживанням допінгу в спорті. На конференції прийнято Декларацію, що передбачає створення незалежного антидопінгового агентства.
1999	засновано Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА) зі штаб-квартирою в Лозанні за сприяння МОК, урядів, державних органів і міжурядових організацій.
2001	ВАДА виділяє 60 млн доларів на проведення антидопінгових досліджень. Штаб-квартиру перенесено в Монреаль.
2003	на конференції в Копенгагені, присвяченому допінгу в спорті, приймається Всесвітній антидопінговий кодекс. Його введення передбачалося у 2004 р.
2004	до функцій ВАДА додано акредитацію лабораторій, що займаються тестуванням проб на вміст допінгу.
2005	відбулася перша зустріч на міжурядовому рівні за участю делегатів з 190 країн. Результатом роботи зустрічі стала Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, що встановлює єдині підходи до вживання стимулюючих і лікарських препаратів спортсменами різних країн.
2006	ВАДА запроваджує систему ADAMS, що дозволяє оптимізувати контроль над спортсменами на етапі тренувань між спортивними змаганнями.
2007	більше 600 організацій (міжнародні спортивні федерації, національні антидопінгові організації, МОК, Міжнародний паролімпійський комітет і делегати від професійних ліг) на третій Всесвітній конференції щодо заборони допінгу переглядають і приймають поправки до антидопінгового кодексу.
2008	ВАДА оновлює Список заборонених речовин і методів, що включає 11 груп препаратів. В цей рік обсяг грошових коштів витрачених ВАДА склав близько 26 млн. Доларів.

Стурбований проблемою поширення допінгу в спорті і відсутністю реальних результатів її рішення, МОК в лютому 1999 р. провів в Лозанні Всесвітню конференцію з допінгу в спорті, на якій було гостро поставлено питання про необхідність кардинального вдосконалення роботи в усіх напрямках боротьби із застосуванням допінгу в спорті – розробка єдиних стандартів; координація зусиль різних спортивних організацій, міжнародних структур, урядових організацій, громадськості; освітня і науково-дослідницька діяльність; юридичні аспекти та ін. Для здійснення цієї роботи було визнано за

доцільне створити незалежне Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА). Таке агентство і було засновано 10 листопада 1999 р. як приватна незалежна організація на основі рівноправного представництва олімпійського руху та громадських організацій. У 2001 р. ВАДА проголосувала за розміщення своєї штаб-квартири в Монреалі (Канада).

Основними напрямками роботи ВАДА були:

- розвиток і координація на міжнародному рівні боротьби проти допінгу в спорті у всіх формах, включаючи його застосування під час змагань і між змаганнями. В цьому напрямку агентство співпрацює з міжурядовими організаціями, урядами, громадськими організаціями та іншими громадськими і приватними органами, які борються проти допінгу в спорті;
- зміцнення на міжнародному рівні етичних принципів спорту без допінгу і допомога в захисті здоров'я спортсменів;
- формування і модифікація для всіх зацікавлених громадських і приватних органів, включаючи МОК, МСФ і НОК, списку препаратів і методів, заборонених до застосування в спорті;
- заохочення, підтримка, координація співпраці з зацікавленими громадськими та приватними органами, особливо з МОК, МСФ і НОК, в справі організації тестування, проведеного в міжзмагальний період без повідомлення;
- розвиток, гармонізація та уніфікація наукових і технічних стандартів по отриманню проб, процедур і обладнання, включаючи розміщення лабораторій;
- сприяння зміцненню узгоджених правил, дисциплінарних процедур, санкцій та інших засобів боротьби з допінгом у спорті;
- створення і розвиток програм антидопінгової освіти і профілактичних програм на міжнародному рівні з метою зміцнення практики спорту без допінгу відповідно до етичних принципів;
- заохочення і координація досліджень в боротьбі проти допінгу в спорті.

З перших днів свого існування ВАДА розпочала особливо активну роботу в декількох напрямках:

- розробка угод з МСФ з олімпійських видів спорту з питань проведення проб під час змагань і несподіваних проб під час процесу підготовки;
- розширення практичної діяльності з тестування спортсменів і посилення санкцій, збільшення списку заборонених речовин і методів, спираючись на можливості акредитованих МОК антидопінгових лабораторій;
- формування власної незалежної політики антидопінгової діяльності та забезпечення її підтримки з боку МОК, НОК, МСФ, урядів країн, міжнародних організацій (ООН, Рада Європи, ЮНЕСКО та ін.).

Після оголошення ВАДА основних напрямків своєї діяльності стало ясно, що, як мінімум, два моменти приведуть до серйозних проблем в боротьбі з допінгом. По-перше, серед безлічі напрямків своєї діяльності ВАДА не знайшло можливості виділити найважливіше – широкомасштабне співробітництво з фахівцями, які безпосередньо працюють в сфері підготовки спортсменів (тренерами, лікарями, науковцями, дієтологами та ін.) щодо створення і розвитку для різних видів спорту типових програм фармакологічного забезпечення процесу підготовки і змагань, спрямованих на

профілактику професійних захворювань, підвищення ефективності використання функціональних ресурсів організму в умовах тренувальної та змагальної діяльності, прискорення відновних реакцій і ін. Відсутність такого напрямку не могло не призвести до прихованої конфронтації між антидопінговими лабораторіями і ВАДА, з одного боку, і між тренерами, лікарями та іншими фахівцями, які працюють безпосередньо зі спортсменами, з іншого.

По-друге, насторожував зміст останнього розділу, який, як показала практика, став основним в діяльності Агентства та, одночасно, джерелом більшості його проблем. В основу своєї роботи ВАДА поклало створення «власної незалежної політики антидопінгової діяльності» замість формування спільної з МОК і федераціями політики з подальшою її реалізацією ВАДА. Ця помилка призвела до формування ізольованої системи допінгового контролю, багато елементів якої не могли не увійти в суперечність з інтересами не тільки спортсменів, але і федерацій, олімпійських комітетів.

За період своєї діяльності ВАДА вдалося різко загострити проблему застосування допінгу в спорті в очах світової громадськості і засобах масової інформації, залучити до її розгляду структури ООН, Ради Європи, ЮНЕСКО та ін. По-друге, істотно підвищити роль самого Агентства та за підтримки керівництва МОК перетворити його в структуру, що стоїть в контексті антидопінгової діяльності не тільки над НОК, більшістю МСФ, але і, в певній мірі, над МОК, окремими положеннями національних законодавств різних країн. По-третє, активно просунути власну незалежну політику антидопінгової діяльності і, в основному, забезпечити її підтримку з боку МОК, НОК, МСФ, урядів країн і ряду міжнародних організацій. По-четверте, різко інтенсифікувати практичну діяльність, яка звелася головним чином до розширення Списку заборонених речовин і методів, збільшення обсягів тестування, в першу чергу під час тренувального процесу, і посилення санкцій за застосування допінгу.

З кожним роком підвищується точність тестування застосування заборонених препаратів: матеріальна база лабораторій зміцнюється сучасною, високочутливою апаратурою, зростає кваліфікація і досвід фахівців, розробляються й удосконалюються стандарти і критерії проведення тестування та інтерпретації отриманих результатів. Але немає сумніву і те, що точність досліджень у багатьох випадках явно нижче необхідної, що застосовуються методи тестування не гарантують від помилок, використання ряду заборонених речовин взагалі не може бути встановлено. Для підтвердження цього пошлемося на одну з останніх публікацій відомого експерта з цієї проблеми, що працює в Комісії з медицини МОК і антидопінгової лабораторії в Барселоні, Хорде Сигур (Segura, 2003). Автор зазначає, що вкрай складно виявити застосування анаболічних стероїдів, особливо в тих випадках, коли спожита речовина ідентична тій, що присутня в організмі (ендогенне з'єднання). Ще складніше виявити застосування пептидних гормонів та їх аналогів. В цьому класі найбільш часто застосовується хоріонічний гонадотропін, еритропоетин і гормон росту людини (соматотропін). «Дійсний розмах їх використання невідомий через швидке метаболізму і подальшого виведення з організму з сечею. Навіть точна структура виділених з'єднань залишається зазвичай

невідомою. У разі відсутності відповідних міжнародно визнаних довідкових матеріалів для того, щоб узагальнити результати, досягнуті різними техніками в різних лабораторіях. Кількісні концентрації, виявлені в одній лабораторії, практично не можна порівняти з тими, які отримані в інших. Завжди важко встановити чіткий критерій, щоб відрізнити екзогенне застосування (заборонене) від нормативної ендогенної концентрації. Структура виявленого пептиду повинна бути підтверджена мас-спектрометрією. У наш час це вимагає великих зусиль, хоча нова техніка іонізації, нові інтерфейси з хроматографічних або електрофоретичних системами і еволюцією іоноаналізаторів зроблять свій внесок у вирішення цієї проблеми в майбутньому». «Споживання хоріонічного гонадотропіну людини (ХГЛ) постійно описується як засіб досягнення вивільнення андрогенних і анаболічних з'єднань тестостерону, що може бути корисним для підвищення результативності (потужності і сили) в спорті вищих досягнень. Споживання ХГЧ з відповідним збільшенням тестостерону і його неактивного ізомера епітестостерона не піддається існуючим методам виявлення зловживання тестостероном, які засновані на вимірі коефіцієнта між обома ізомерними сполуками» (Segura, 2003).

Своєю чергою, діючі спортсмени з природних причин побоюються різких висловлювань на адресу ВАДА та антидопінгових лабораторій. Однак деякі беруть на себе сміливість відверто висловитися про наболілу проблему. На жаль, керівництво ВАДА виявилось несприйнятливим до критики і явні недоліки в своїй роботі прагнув компенсувати активністю, спрямованою на отримання підтримки з боку таких авторитетних міжнародних організацій, як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, МОК. У ряді координаційних нарад, круглих столів, організованих по лінії цих організацій в 2001-2003 рр., Проблему боротьби з допінгом у спорті керівництво WADA зуміло перевести в площину загальних розмов про необхідність викорінення допінгу в спорті і підтримки політики WADA, обходячи складні спеціальні питання і протиріччя, ізолювавши опонентів або проігнорувавши принципові критичні зауваження. Зуміло WADA створити і видимість підтримки своєї діяльності спортсменами, вміло залучаючи на свою сторону не діючих спортсменів, а тих з них, які давно покинули спорт і, природно, вже не ризикують бути звинуваченими в застосуванні допінгу, пов'язують свої перспективи з діяльністю в різних структурах МОК.

Неефективність антидопінгової системи стала піддаватися небувалою в колишні роки критиці, «допінгові скандали», на жаль, стали невід'ємною частиною олімпійського спорту, «допінгові справи» стали розбиратися в національних і міжнародних судових інстанціях. Зрозуміло, що проблема допінгу в спорті є дуже неоднозначною, складною і суперечливою як в морально-етичному, так і в соціальному плані, зачіпає інтереси не тільки спортсменів, але і великої кількості людей і організацій, рухомих різними цілями, що мають різні погляди. В цих умовах ефективність діяльності WADA багато в чому залежить від того, наскільки терпляче, виважено, з повагою і доказово буде визначатися загальна методологія підходу до проблеми, здійснюватися розгляд безлічі приватних випадків. На жаль, WADA не змогло створити такої атмосфери, ніж багато в чому ускладнило і ускладнило роботу

по боротьбі із застосуванням допінгу. Невластива олімпійському руху агресивність і категоричність, небажання йти на компроміси, керуючись навіть самими добрими намірами, пов'язаними з очищенням спорту від допінгу, не можуть привести до позитивних результатів навіть при вирішенні очевидних проблем і заведуть у глухий кут при вирішенні такого складного завдання, як боротьба з допінгом.

Не встигли прийняти Антидопінговий кодекс, як вибухнув небувалий за масштабами скандал, пов'язаний із застосуванням допінгу найсильнішими спортсменами США. Колишній директор антидопінгової служби Національного олімпійського комітета США (USOC) Уейд Екзум представив докази про більш ніж 100 позитивних проб на допінг у американських спортсменів за період з 1988 по 2002 рр. На думку Екзума, USOC заохочував використання заборонених препаратів, покриваючи спортсменів, які застосовували допінг. В результаті, 19 олімпійських медалей були завойовані спортсменами, які порушили антидопінгові правила. У числі цих спортсменів виявився найбільш титулований в світовій легкій атлетиці спортсмен, дев'ятиразовий олімпійський чемпіон Карлтон Льюїс, олімпійські чемпіони в цьому ж виді спорту Джо Ділоуч, Андре Філліпс, видатна професійна тенісистка, чемпіонка Ігор Олімпіад 1992 і 1996 рр. Мері Джо Фернандес та інші відомі спортсмени (Layden, Yaeger, 2003).

Реакція ВАДА на цю інформацію не забарилася. Паунд заявив, що представлені Екзумом документи «підтверджують давні підозри, що США займаються приховуванням застосування допінгу», і оголосив зміст листів виконавчого директора USOC Берона Піттенгер Льюїсу, Делочу і Філліпсу, в яких говорилося, що, незважаючи на позитивні результати проб, спортсмени будуть допущені до участі в Іграх Олімпіади, а результати проб будуть трактуватися як використання «з необережності». У розпал обговорення в пресі інформації, наданої Екзумом, антидопінговими службами США був ініційований новий скандал, пов'язаний з масовим застосуванням допінгу в спорті, скандал за своїми масштабами можна порівняти хіба що з тими викриттями, які були характерні для спорту колишньої НДР. Йдеться про багаторічну співпрацю багатьох американських спортсменів з приватної каліфорнійської лабораторії VALKO, яка офіційно займається розробкою харчових добавок, однак впровадила в спорт вищих досягнень новий тип ефективного анаболіка – тетрагідрогестрінон (THG), який по суті є модифікацією добре відомого тренболону. Після оперативної розробки способу виявлення цього препарату в Каліфорнійському університеті були проведені дослідження резервних зразків сечі (проба «В») великої групи легкоатлетів США. Результати виявилися такими, що бентежать через велику кількість позитивних проб. Відразу пішла реакція керівника антидопінгового агентства США (USADA) Террі Мадена: «Це глобальну змову, в нього залучені сотні лікарів, тренерів і, звичайно, спортсменів, які обманювали колег і глядачів».

Випадок масового застосування THG ще раз переконливо продемонстрував слабкість наукових програм ВАДА та неефективність допінг контролю, непередбачуваність появи нових ефективних препаратів. Адже про масове застосування цього препарату, його значне поширення в різних країнах стало відомо чисто випадково, в результаті добровільного анонімного надання

одним з тренерів приготованого для ін'єкції шприца з препаратом з його подальшою ідентифікацією. Не можна і бачити і того, що ВАДА перетворило світову спортивну арену, в тому числі такі важливі змагання, як Олімпійські ігри, в полігон для експериментів по розробці методів контролю, вдосконалення регламенту, процедур, системи санкцій і ін. До будь-яких жорстких правил, навіть якщо вони не обґрунтовані, можна пристосуватися в разі, коли ці правила затверджені і загальновідомі. Але неможливо пристосуватися до правил, які винаходяться в ході процесу, як це сталося на зимових Олімпійських іграх 2002 р., коли спортсмени піддавалися контролю поза рамками встановлених процедур і дискваліфікувалися за застосування препаратів, що не входять до Списку заборонених, з подальшим, не завжди переконливим, обґрунтуванням того, що вони є аналогами заборонених. На це звертав увагу керівник антидопінгової інспекції НОК Росії професор Микола Дурманов напередодні зимових Олімпійських ігор 2002 р.: «На Олімпіаді в Солт-Лейк-Сіті трапиться дуже багато допінгових скандалів. Це буде найбільш скандальна в допінговому сенсі Олімпіада. По-перше, на Іграх вперше перевірять на допінг всіх учасників: настільки щільного контролю раніше не було. По-друге, все йде до того, що вперше на Олімпіаду допустять неопубліковані, неперевірені і непідтверджені методи проведення тестів. Це особливо стосується методів виявлення еритропое- твань (ЕПО). За нашими даними, американці розробляють метод, подробиці якого невідомі і навряд чи стануть відомі до початку Олімпіади. Це все одно, що запропонувати: давай зіграємо в карти, ось тільки у що і за якими правилами - не скажемо, а результат оголосимо пізніше. Нецивілізовано, суперечить прийнятим правилам, проте МОК готовий, наскільки відомо, піти на цей безпрецедентний крок. Але «сирі» методи виявлення допінгу обов'язково дадуть багато помилкових результатів! А адже на їх основі будуть прийматися рішення про анулювання результатів, перерозподілі медалей, дискваліфікацію атлетів» (Митьков, 2003). Зимові Олімпійські ігри в Солт-Лейк-Сіті, на жаль, повністю підтвердили цей прогноз.

Серед факторів, що негативно впливають на здоров'я спортсмена і розмивають морально-етичні принципи спорту, допінг відіграє далеко не основну роль. З точки зору здоров'я спортсменів ніяк не менше, а в багатьох випадках і значно небезпечнішою проблемою є величезні тренувальні та змагальні навантаження, нестримна експлуатація можливостей організму спортсменів організаторами численних комерційних змагань і менеджерами, які прагнуть отримати максимальний прибуток, не думаючи ні про раціональну підготовку спортсменів, ні про їх здоров'я. Не менш важливим фактором ризику часто стає примітивна, заснована найчастіше на колосальних обсягах роботи підготовка спортсменів. В багатьох видах спорту (особливо в циклічних видах - плаванні, велосипедному спорті, бігових дисциплінах легкої атлетики та деяких інших, а також в одноборствах – боксі, різних видах боротьби) через нераціональну підготовку і викликані нею серйозні патологічні зміни в організмі спортсмена або спортивні травми залишають спорт у віці 12- 17 років близько 50 % перспективних спортсменів. Стимулює травматизм інтенсивний розвиток видовищних, але вкрай небезпечних видів спорту, які справедливо

вважаються екстремальними, незадовільний стан спортивних споруд, неефективні правила змагань, суддівські помилки і багато іншого.

Сукупний негативний вплив цих факторів на здоров'я спортсмена у багато разів перевищує негативний вплив стимулюючих речовин, та й в морально-етичному плані окремі з названих факторів не менш небезпечні, ніж допінг. Боротьба з допінгом перетворилася на потужну сферу бізнесу, що приносить її учасникам доходи, непорівнянні з реальними зусиллями і результатами їх діяльності. Тому будь-яке втручання в цю сферу, навіть якщо воно має місце з боку таких авторитетів, як Х.А. Самаранч, З. Блаттер або Х. Вербюгген, сприймається вкрай болісно. Економічними інтересами багато в чому обумовлена й інтенсивна протидія міжнародної системи допінг-контролю змінам методології боротьби з допінгом в сторону освіти і виховання, звуження кола заборонених речовин і методів, дозволу препаратів, які доцільно використовувати для підвищення ефективності підготовки та профілактики негативних впливів величезних фізичних навантажень сучасного спорту. Очевидно, що багато засобів і методи заборонені помилково, без достатніх підстав, більшість вимагає не заборони, а обмежень, оптимальних дозувань і лише невелика частина (наркотики, окремі гормональні препарати і стимулятори) взагалі не може бути використана. Однак такий підхід призведе до суттєвого здешевлення системи допінг-контролю, зниження гостроти самої проблеми і, природно, доходів і значущості структур і людей, задіяних в цій сфері.

Хоча ВАДА приділяє велику увагу реалізації науково-дослідних програм і для роботи в цьому напрямку щорічно виділяються мільйони доларів, кидається в очі однобічність тематики досліджень і самого підходу до наукової проблематики. Всі дослідження, що фінансуються ВАДА, концентруються на розробці нових і удосконаленні існуючих методів виявлення все зростаючого переліку препаратів для підвищення результативності допінг-контролю. Наприклад, ВАДА вклало значні кошти в розробку методики виявлення застосування препаратів гормонів росту. Отримано обнадійливі результати, хоча ці дослідження безрезультатно проводилися протягом майже 10 років. Нагадаємо, що перші неофіційні дані про використання препаратів гормону росту в спорті відносяться до кінця 70-х - початку 80-х років, тобто близько чверть століття цей гормон є засобом поліпшення спортивних результатів. Іншим важливим напрямком наукових досліджень в цій сфері є пошук методики виявлення замінників крові – носіїв кисню на основі гемоглобіну. Значно більш складною є робота з пошуку методів виявлення генного допінгу.

Система жорстких санкцій лише погіршує ситуацію, призводить не до скорочення, як це представляється провідникам антидопінгової кампанії, а до розширення застосування заборонених засобів, так як формує найнебезпечніша помилка, що без найширшого застосування допінгу не можна домогтися високих результатів в сучасному спорті. Вона стимулює дослідження з пошуку нових, що не піддаються виявленню речовин, часто значно небезпечніших для здоров'я, впровадження цих речовин в практику, а також широке використання способів фармакологічної маскуванню застосування заборонених препаратів. Особливої шкоди завдає останній напрям, при якому фармакологічні програми

по дезінформації служби антидопінгового контролю нашаровуються на фармакологічні програми стимулюючого впливу.

3. Структура та напрями діяльності ВАДА.

Сучасна структура управління ВАДА (станом на 2021 р.)

Вищим керівним органом ВАДА є **Установча Рада (Рада засновників)**, яка складається з 38 представників олімпійського руху та урядів, обраних на паритетній основі. Термін повноважень Президента Ради становить 3 роки.

Станом на 2021 р. понад 1/3 Ради (14/38 місць) – це діючі або колишні спортсмени міжнародного рівня. Чотири місця відведені спортсменам, які представляють спортивний рух.

Виконавчий комітет складається з 14 делегатів – від тих же організацій, які представлені в Раді. Виконком керує програмами ВАДА, надаючи консультативні рекомендації. У складі Виконкому ВАДА є чотири незалежні члени (Президент, Віце-Президент, один представник спортивного руху та один представник органів державної влади). [Незалежні члени перевіряються та перевіряються Комітетом з номінацій ВАДА. Останні два вступають на посаду 1 березня 2021 року.]

Десять інших членів Виконкому включають рівну кількість представників спортивного руху та урядів світу. Члени призначаються відповідними виборчими групами. Одне місце призначене для спортсмена, що представляє спортивний рух. В даний час більше 1/3 Виконкому (5/12 місць) складається з активних або колишніх спортсменів міжнародного рівня.

П'ять Постійних комітетів (Standing Committees) які підпорядковуються Виконкому та відіграють ключову консультативну роль у розробці політики та пріоритетів для Агентства. До їхнього переліку входять такі Комітети:

- спортсменів,
- з перевірки відповідності;
- з освіти;
- з фінансування та адміністрування;
- здоров'я, медицини та досліджень.

Наприклад, Комітет з перевірки відповідності (CRC), є незалежним органом, який складається з незалежного голови, двох незалежних експертів з питань дотримання вимог, представника спортсмена та двох членів, призначених їхньою групою зацікавлених сторін (тобто одним із Спорту та один з урядів).

Комітет спортсменів (утворено у 2005 р.) представляє інтереси і права спортсменів по всьому світу, забезпечуючи розуміння їх ролі і відповідальність за можливі наслідки застосування допінгу.

Десять Експертних груп, які відіграють ключову консультативну роль у своїх галузях знань. Серед них Експертні групи з: соціальних наукових досліджень, генного та клітинного допінгу, забороненого списку, терапевтичного використання, стратегічного тестування, етики, лабораторій, національних антидопінгових організацій, права, підписантів.

Комітет з висування кандидатур, створений у вересні 2019 р. для забезпечення того, щоб відповідні люди з точки зору кваліфікації та незалежності працювали на керівних посадах у ВАДА.

ВАДА має 5 регіональних відділень на континентах Африки, Азії, Європи, Австралії та Америки. Представники від державних органів в цих регіонах ведуть діяльність, спрямовану на боротьбу з допінгом у спорті і сприяють роботі ВАДА по реалізації його місії.

Серед країн, які прийняли Всесвітній антидопінговий кодекс є й Україна, представлена в ВАДА Національним антидопінговим центром.

Відповідно до реформ ВАДА від 2018 р., члени Ради, Виконкому та Постійних комітетів ВАДА обираються на термін три роки з можливістю його дворазового продовження (загальний термін виконання функцій члена ВАДА не повинен перевищувати 9 років). Проте надалі вони не можуть виконувати ці функції за жодних обставин та переобиратися.

Роль і функції ВАДА

Роль ВАДА полягає в координації широкомасштабної боротьби, спрямованої на використання допінгових препаратів для досягнення високих спортивних результатів.

Функції ВАДА:

- проведення акредитації лабораторій та національних антидопінгових центрів, відповідальних за забір та аналіз проб на допінг;
- прийняття, оновлення і публікація Списку заборонених речовин;
- допомога національним представництвам і неурядовим об'єднанням в розробці антидопінгових програм;
- сприяння розвитку лабораторної бази, впровадження програм щодо методів виявлення стимулюючих препаратів;
- узгодження санкцій, правил, дисциплінарних методів впливу та інших норм для їх уніфікації, враховуючи права спортсменів;
- співпраця з урядовими та іншими зацікавленими організаціями щодо вирішення проблемних питань, пов'язаних із застосуванням препаратів, що містять допінг, та контролем за їх виявленням;
- заохочення і пропагування, за допомогою освітніх програм, неприйнятності застосування допінгу.

Основні види діяльності ВАДА

Наукові дослідження. На них щорічно виділяється 7-8 млн доларів. ВАДА прагне до збільшення обсягу досліджень, присвячених вдосконаленню існуючих та розробці нових методів виявлення в організмі заборонених речовин, а також вивчення генних допінгів, пептидних стимуляторів рекомбінантних генів.

Регулярно працює програма WADAGrants, в якій беруть участь науково-дослідні проекти, що надаються університетами, коледжами, приватними фірмами, профільними та непрофільними організаціями. Кращі проекти отримують повне фінансування від ВАДА. На додаток до програми дослідницьких грантів, ВАДА фінансує найважливіші теми з методів виявлення нових допінгових речовин в рамках Цільової дослідницької програми.

Соціальна науково-дослідницька програма WADA's Social Science Research Grant Program сприяє вивченню поведінкових аспектів у вживанні допінгу і розробці стратегії щодо запобігання використанню стимулюючих речовин.

Вчені з різних країн світу представляють пропозиції, що стосуються науково-дослідних тем з допінгу, пріоритетність яких визначають медичний і науковий комітети.

Освітня діяльність. WADA виконує та координує ефективні освітні програми по всьому світу, де пропагує чесну спортивну діяльність без застосування допінгових субстанцій. ВАДА розроблено освітні програми щодо існуючих юридичних і соціальних наслідків, негативного впливу на здоров'я вживання допінгу. Програма WADA's Play True Generation спрямована на просвітництво молодих спортсменів віком від 18 років, їх батьків, тренерського складу та медичної служби.

Розвиток антидопінгових лабораторій полягає в тому, щоб гарантувати проведення ними забору проб та подальшого їх аналізу чесно і неупереджено із застосуванням уніфікованих методів в якій би країні не проводилися спортивні заходи. ВАДА співпрацює з Міжнародною організацією з акредитації лабораторій (ILAC). Все антидопінгові лабораторії ВАДА організовані за вимогами Міжнародного стандарту для лабораторій (ISL) і акредитовані відповідно до стандарту ISO / IEC 17025.

Видання ВАДА:

- Всесвітній антидопінговий кодекс;
- Заборонений список речовин і методів, що використовуються у спорті
- Міжнародні стандарти: Заборонений список; з тестування та дослідження; для лабораторій; з терапевтичного використання; із захисту персональних даних; з дотримання правил підписантами; з освітніх програм; з обробки результатів;
- Типові правила: для олімпійських комітетів; Міжнародний федерацій; національних антидопінгових організацій;
- Міжнародна антидопінгова конвенція;
- Щорічні доповіді про діяльність ВАДА;
- Технічні документи;
- Керівництво з проведення антидопінгових досліджень;
- WADA Brochure;
- Методичні та інформаційні матеріали;
- Статистичний звіти антидопінгових лабораторій;
- Посібники «Антидопінговий контроль і біопроби в спорті».

4.Історія створення Всесвітнього антидопінгового кодексу

Найважливішим напрямком діяльності WADA, починаючи з моменту заснування цієї організації в 1999 р., була підготовка до прийняття Всесвітнього антидопінгового кодексу, який повинен був замінити застарілий Антидопінговий кодекс олімпійського руху. Вміле політичне маневрування дозволило ВАДА проігнорувати більшість серйозних критичних зауважень,

зроблених в процесі обговорення Кодексу і прийняти цей документ на Всесвітній конференції по допінгу в спорті (3-5 березня 2003 року, Копенгаген). Цією конференції передували серія міжнародних заходів, проведених під егідою МОК і ЮНЕСКО за участю керівників НОК, МСФ, міністрів спорту, а також кілька нарад міжурядової консультативної групи з питань антидопінгу в спорті.

Не можна не відзначити одного принципового моменту, супутнього обговоренню антидопінгової політики та проекту Кодексу на всіх заходах, організованих МОК і ВАДА. До обговорення проблеми було залучено в основному представників антидопінгової служби, очолюваної ВАДА, керівники державних і громадських організацій (міністри спорту, президенти та генеральні секретарі НОК, МСФ). Що стосується фахівців, які реально зайняті практикою підготовки спортсменів (тренери, спортивні лікарі, вчені, що працюють в сфері спортивної підготовки, спеціального харчування, застосування відновлювальних та стимулюючих засобів і ін.), то вони практично були усунені від обговорення проблеми. Це суттєво вплинуло на характер і зміст критики Кодексу, зроблених пропозицій і зауважень та внесених на їх основі уточнень. Вони головним чином торкнулися організаційної та правової основ антидопінгової діяльності. Що ж стосується аналізу змісту Кодексу та його доопрацювання з позицій спортивної медицини, спортивної фізіології, психології, біохімії, теорії та методики підготовки спортсменів, то ця сторона справи практично випала з розгляду.

Цікаво, що на Конференції 2003 р. було прийнято третю версію Кодексу. Як відзначив Річард Паунд, Кодекс готувався у стислі терміни, а стикаючись з великою кількістю нарікань і критики. Навіть на Конференції 2003 р. керівники ряду МСФ, особливо футболу та велоспорту, вказували на невідповідність документа сучасним реаліям. Наслідком цього стали численні конфлікти ВАДА з авторитетним МСФ та НОК щодо змісту та впровадження Кодексу, а також небажання парламенту та урядів багатьох країн впроваджувати Кодекс та коригувати національне законодавство.

Зокрема, уряди багатьох країн відмовлялися фінансувати діяльність ВАДА шляхом внесення щорічних внесків.

5. Мета, сфера застосування та структура Всесвітнього антидопінгового кодексу.

Всесвітній антидопінговий кодекс вперше був ухвалений у 2003 р. і набув чинності в 2004 р. У подальшому зміни були внесені тричі, перший варіант набрав чинності 1 січня 2009 року, другий – 1 січня 2015 року, третій – 1 квітня 2018 року (зміни щодо відповідності Кодексу). Переглянутий Кодекс 2021 набував чинності з 1 січня 2021 р.

Всесвітній антидопінговий кодекс і Всесвітня антидопінгова програма, що його підкріплює, мають на меті:

- захищати фундаментальне право спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу, і таким чином пропагувати здоров'я, справедливість і рівність для всіх спортсменів світу;

- забезпечувати узгоджені, скоординовані й ефективні антидопінгові програми на міжнародному і національному рівнях для запобігання застосуванню допінгу, включаючи:

Освіту – підвищення обізнаності, інформування, спілкування, прищеплювання цінності, розвиток життєвих навичок та здатність приймати рішення для запобігання навмисним і ненавмисним порушенням антидопінгових правил.

Утримання – стримування потенційних порушників антидопінгових правил шляхом забезпечення дієвості чітких правил та санкцій, які є важливими для всіх зацікавлених сторін.

Виявлення – ефективна система тестування та розслідувань не тільки посилює стримуючий ефект, а й також є ефективною для захисту чистих спортсменів та спортивного духу, виявляючи тих, хто вчинив порушення антидопінгових правил, а також допомагає знешкоджувати тих, хто пов'язаний з допінговими практиками.

Забезпечення виконання – засудження та покарання тих, хто вчинив порушення антидопінгових правил.

Верховенство права – забезпечення того, щоб всі відповідні зацікавлені сторони погодились дотримуватись Кодексу та Міжнародних Стандартів, і щоб всі заходи, вжиті для виконання їх антидопінгових програм, поважали Кодекс, Міжнародні Стандарти та принципи пропорційності і права людини.

Фундаментальне обґрунтування необхідності всесвітнього антидопінгового кодексу

Антидопінгові програми ґрунтуються на внутрішній цінності спорту. Цю внутрішню цінність часто називають «духом спорту»: етичне прагнення до людської досконалості через віддане вдосконалення природних талантів кожного Спортсмена.

Антидопінгові програми спрямовані на захист здоров'я Спортсменів і надання можливості Спортсменам досягати передового досвіду без використання Заборонених Речовин і Методів.

Антидопінгові програми прагнуть підтримувати цілісність спорту через повагу до правил, інших суперників, чесного змагання, рівних правил гри та цінності чистого спорту для світу.

Дух спорту – це торжество людського духу, тіла і розуму, яке відображене в цінностях. Це суть Олімпізму, яку ми знаходимо в спорті та завдяки спорту, ними є:

- Здоров'я;
- Етика, справедливість і чесність;
- Права спортсменів, визначені в Кодексі;
- Майстерність у виконанні;
- Характер і Виховання;
- Задоволення і радість;
- Командна робота;
- Відданість та самовіддача;
- Дотримання норм і правил;
- Повага до себе та інших Учасників;

- Мужність;
- Співдружність і солідарність.

Дух спорту виражається в тому, наскільки чесно ми граємо. Допінг докорінно суперечить духу спорту.

Структура Всесвітнього антидопінгового кодексу

Мета, сфера застосування і структура всесвітньої антидопінгової програми і кодексу

Кодекс

Всесвітня антидопінгова програма

Міжнародні стандарти

Моделі найкращого застосування і керівництва

Фундаментальне обґрунтування необхідності всесвітнього антидопінгового кодексу

Частина перша: допінг-контроль

Вступ

Стаття 1. Визначення допінгу

Стаття 2. Порушення антидопінгового правила

2.1. Наявність забороненої речовини або її метаболітів, або маркерів у пробі, взятій у спортсмена

2.2. Використання або спроба використання спортсменом забороненої речовини або забороненого методу

2.3. Ухиляння, відмова або неявка для забору проб

2.4. Порушення порядку надання інформації про місцезнаходження спортсменом

2.5. Втручання або спроба втручання в будь-яку стадію процедури допінг-контролю спортсменом або іншою особою

2.6. Володіння забороненою речовиною або забороненим методом спортсменом чи допоміжним персоналом спортсмена

2.7. Розповсюдження або спроба розповсюдження будь-якої забороненої речовини або забороненого методу спортсменом або іншою особою

2.8. Призначення або спроба призначення спортсменом або іншою особою будь-якому спортсмену під час змагального періоду будь-якої забороненої речовини або забороненого методу, або призначення чи спроба призначення будь-якому спортсмену в позазмагальному періоді будь-якої забороненої речовини або забороненого методу, що заборонені у позазмагальний період

2.9 Співучасть або спроба співучасті спортсменом або іншою особою

2.10 Заборонена співпраця спортсмена або іншої особи

2.11. Дії, що вчиняються спортсменом або іншою особою для перешкоджання, або подача зустрічного обвинувачення з метою відмовляння від повідомлення уповноваженим організаціям

Стаття 3. Доказування застосування допінгу

3.1. Тягар і стандарти доказування

3.2. Методи встановлення фактів і презумпції

Стаття 4. Заборонений список

- 4.1. Публікація і перегляд Забороненого списку
- 4.2. заборонені речовини і заборонені методи, визначені в Забороненому списку
- 4.3. Критерії включення речовин і методів до Забороненого списку
- 4.4. Дозволи на терапевтичне використання («ДТВ»)
- 4.5. Програма моніторингу

Стаття 5. Тестування і розслідування

- 5.1 Мета тестування і розслідувань
- 5.2 Повноваження щодо проведення тестування
- 5.3 Тестування під час спортивних заходів
- 5.4 Вимоги до тестування
- 5.5 Інформація про місцезнаходження спортсмена
- 5.6 Повернення до участі у змаганнях спортсменів після завершення спортивної кар'єри
- 5.8 Розслідування та збір інформації

Стаття 6. Аналіз проб

- 6.1. Використання акредитованих, схвалених та інших лабораторій
- 6.2. Мета аналізу проб і дані
- 6.3. Наукові дослідження проб
- 6.4. Стандарти для аналізу проб і звітування
- 6.5. Подальший аналіз проби до або протягом процесу обробки результатів і розгляду справи
- 6.6. Подальший аналіз проби після того, як вона була визнана негативною або з інших причин не стала підставою для обвинувачення у порушенні антидопінгового правила
- 6.7. Розділення проби А або Б
- 6.8. Право ВАДА на вилучення проб та даних

Стаття 7. Обробка результатів: відповідальність, початкова перевірка, повідомлення і тимчасове відсторонення

- 7.1. Відповідальність за проведення обробки результатів
- 7.2. Розгляд та повідомлення щодо можливих порушень антидопінгового правила
- 7.3. Встановлення попередніх порушень антидопінгового правила
- 7.4. Принципи, що застосовуються при призначенні тимчасового відсторонення
- 7.5. Рішення щодо обробки результатів
- 7.6. Повідомлення рішень щодо обробки результатів
- 7.7. Завершення спортивної кар'єри

Стаття 8. Обробка результатів: право на справедливе слухання і оголошення рішень за результатами слухань

- 8.1. Неупереджені слухання
- 8.2. Слухання у зв'язку зі спортивним заходом

- 8.3. Відмова від слухань
- 8.4. Оголошення рішень
- 8.5. Єдине слухання в Спортивному арбітражному суді

Стаття 9. Автоматичне анулювання індивідуальних результатів

Стаття 10. Санкції, що застосовуються до фізичних осіб

- 10.1. Анулювання результатів спортивного заходу, в ході якого має місце порушення антидопінгового правила
- 10.2. Відсторонення за наявність, використання або спробу використання, або володіння забороненою речовиною або забороненим методом
- 10.3. Відсторонення за інші порушення антидопінгового правила
- 10.4. Обтяжуючі обставини, які можуть збільшити період відсторонення
- 10.5. Відміна строку відсторонення у випадку відсутності вини або необережності
- 10.6. Скорочення строку відсторонення на підставі незначної вини або необережності
- 10.7. Відміна, скорочення або припинення строку відсторонення, або інших наслідків з підстав інших, ніж вина
- 10.8. Угоди щодо обробки результатів
- 10.9. Сукупність порушень
- 10.10. Анулювання результатів змагань, наступних за відбором проби або вчиненням порушення антидопінгового правила
- 10.11. Вилучення призових коштів
- 10.12. Фінансові наслідки
- 10.13. Початок строку відсторонення
- 10.12. Статус у період відсторонення або тимчасового відсторонення
- 10.13. Автоматичне оприлюднення санкції

Стаття 11. Наслідки для команд

- 11.1. Тестування в командних видах спорту
- 11.2. Наслідки для командних видів спорту
- 11.3. Право Організатора спортивного заходу або Міжнародної Федерації посилити наслідки для командних видів спорту

Стаття 12. Санкції сторін-підписантів, застосовні до інших спортивних організацій

Стаття 13. Обробка результатів: апеляції

- 13.1. Рішення, на які можуть подаватися апеляції
- 13.2. Апеляції на рішення щодо порушень антидопінгового правила, наслідків, тимчасових відсторонень, виконання рішень та повноважень
- 13.3. Неспроможність антидопінгової організації ухвалити своєчасне рішення
- 13.4 Апеляція з приводу ДТВ
- 13.5 Повідомлення про рішення щодо апеляції
- 13.6 Апеляції на рішення, винесені відповідно до Статті 24.1

13.7 Апеляції на рішення про призупинення дії або відкликання акредитації лабораторії

Стаття 14. Конфіденційність і звітування

14.1. Інформація щодо несприятливих результатів аналізу, атипових результатів та інших можливих порушень антидопінгового правила

14.2. Повідомлення щодо порушення антидопінгового правила, або порушень умов відсторонення або тимчасового відсторонення і витребування матеріалів справи

14.3. Публічне оприлюднення

14.4. Статистичні звіти

14.5. Інформаційна база даних допінг-контролю та моніторинг відповідності Кодексу

14.6. Захист персональних даних

Стаття 15. Виконання рішень

15.1. Автоматичний зобов'язуючий ефект рішень, винесених антидопінговими організаціями сторін-підписантів

15.2. Виконання антидопінговими організаціями інших рішень

15.3. Виконання рішень організацією, яка не є стороною-підписантом

Стаття 16. Допінг-контроль у тварин, що беруть участь у спортивних змаганнях

Стаття 17. Строк давності

Частина друга: Освіта і наукові дослідження

Стаття 18. Освіта

18.1. Принципи

18.2. Освітня програма і план дій сторін-підписантів

Стаття 19. Дослідження

19.1. Мета і завдання антидопінгового дослідження

19.2. Види дослідження

19.3. Координація досліджень і обмін результатами

19.4. Порядок проведення дослідження

19.5. Дослідження з використанням заборонених речовин і заборонених методів

19.6. Зловживання результатами

Частина третя: Ролі і відповідальність

Стаття 20. Додаткові ролі та відповідальність сторін-підписантів і ВАДА

20.1. Ролі і відповідальність Міжнародного олімпійського комітету

20.2. Ролі і відповідальність Міжнародного паролімпійського комітету

20.3. Ролі і відповідальність Міжнародних Федерацій

20.4. Ролі і відповідальність Національних олімпійських і Національних паролімпійських комітетів

- 20.5. Ролі і відповідальність Національних антидопінгових організацій
- 20.6. Ролі і відповідальність Організаторів великих спортивних заходів
- 20.7. Ролі і відповідальність ВАДА
- 20.8. Співпраця щодо правил Третньої сторони

Стаття 21. Додаткові ролі і відповідальність спортсменів та інших осіб

- 21.1. Ролі і відповідальність спортсменів
- 21.2. Ролі і відповідальність допоміжного персоналу спортсменів
- 21.3. Ролі і відповідальність інших осіб відповідно до Кодексу
- 21.4. Ролі і відповідальність регіональних антидопінгових організацій

Стаття 22. Участь урядів

Частина четверта: Прийняття, відповідність Кодексу, внесення змін і тлумачення

Стаття 23. Прийняття та імплементація

- 23.1. Прийняття кодексу
- 23.2. Імплементація кодексу
- 23.3. Імплементація антидопінгових програм

Стаття 24. Моніторинг і спонукання до відповідності Кодексу та Конвенції ЮНЕСКО

- 24.1. Моніторинг і спонукання до відповідності Кодексу
- 24.2. Моніторинг відповідності Конвенції ЮНЕСКО

Стаття 25. Внесення змін та відкликання

- 25.1. Внесення змін
- 25.2. Відкликання прийняття кодексу

стаття 26. Тлумачення кодексу

27. перехідні положення

27.1. Загальне застосування Кодексу 2021

27.2. Відсутність зворотної дії, крім статей 10.9.4 та 17, або якщо тільки не застосовується принцип “lex mitior”

27.3. Застосування до рішень, ухвалених до набуття чинності кодексом 2021

27.4. Сукупність порушень у випадку, якщо перше порушення мало місце до 1 січня 2021 року

27.5. Додаткові поправки до кодексу

27.6. Зміни до Забороненого списку

Додаток 1: Визначення

Визначення

Перша частина Кодексу встановлює спеціальні антидопінгові правила і принципи, яких мають дотримуватися організації, відповідальні за прийняття і виконання або реалізацію антидопінгових правил у рамках їх повноважень, наприклад, Міжнародний олімпійський комітет, Міжнародний паролімпійський

комітет, Міжнародні Федерації, Національні Олімпійські Комітети та Паралімпійські Комітети, Організатори Великих Спортивних заходів і Національні Антидопінгові Організації. Всі ці організації надалі разом іменуватимуться Антидопінговими Організаціями.

Усі положення Кодексу обов'язкові й мають виконуватися кожною Антидопінговою Організацією, Спортсменом або іншою Особою. Водночас Кодекс не замінює і не віднімає необхідність ухвалення ґрунтовних антидопінгових правил кожною Антидопінговою Організацією. Деякі положення Кодексу мають бути включені у власні антидопінгові правила кожної Антидопінгової Організації без істотних змін, інші положення Кодексу встановлюють обов'язкові керівні принципи, що дозволяє гнучкість у формулюванні правил кожною Антидопінговою Організацією, або встановлюють вимоги, обов'язкові для виконання кожною Антидопінговою Організацією без необхідності їх дублювання у власних антидопінгових правилах.

Ті статті Кодексу, які мають бути включені до правил кожною Антидопінговою Організацією без істотних змін, наведені в статті 23.2.2. Наприклад, для досягнення гармонізації дуже важливо, щоб Сторони-підписанти ухвалювали свої рішення, на підставі того самого списку порушень антидопінгових правил, тягаря доказування, і щоб наслідки одних і тих самих порушень антидопінгових правил були однаковими. Ці правила мають бути однаковими незалежно від того, чи проводяться слухання Міжнародною Федерацією, на національному рівні або в Спортивному Арбітражному Суді (САС).

Положення Кодексу, не викладені в статті 23.2.2, також є обов'язковими по суті, хоча від Антидопінгових Організацій не вимагають включати їх дослівно. Ці правила назагал підпадають під дві категорії.

Перша – це ті положення, що передбачають вжиття Антидопінговими Організаціями певних заходів без необхідності дублювати ці положення у власних антидопінгових правилах цих Антидопінгових Організацій. Наприклад, кожна Антидопінгова Організація має планувати і здійснювати Тестування відповідно до вимог статті 5, але немає потреби повторювати ці вказівки у власних правилах Антидопінгової Організації.

Друга – це ті положення, що по суті є обов'язковими, але допускають гнучкість у реалізації принципів цього положення кожною Антидопінговою Організацією. Наприклад, для досягнення ефективною і гармонійною взаємодією не потрібно, щоб усі Сторони-підписанти використовували одну-єдину форму Обробки Результатів і процесу слухання. Кодекс не вимагає абсолютної уніфікації Обробки Результатів і процесу слухань, проте вимагає, щоб різні підходи Сторін-підписантів відповідали принципам, прописаним у Кодексі та Міжнародному Стандарті з Обробки Результатів.

Антидопінгові правила, як і правила змагань, є спортивними правилами, за якими проводяться змагання. Спортсмени, Допоміжний персонал спортсменів та інші Особи (включаючи членів правління, директорів, адміністраторів та визначених працівників, волонтерів Сторін-підписантів, а також Уповноважених Третіх Сторін та їх працівників) приймають ці правила як умову участі або залучення в спорті і зобов'язані їх дотримуватися.

Кожна Сторона-підписант зобов'язана встановити правила і процедури для того, щоб усі Спортсмени, Допоміжний персонал спортсменів та інші Особи, а також організації, які перебувають під юрисдикцією Сторони-підписанта, були поінформовані та погодилися дотримуватися чинних антидопінгових правил відповідних Антидопінгових організацій.

Кожна Сторона-підписант має встановити правила і розробити процедури, які забезпечують отримання згоди Спортсменів, Допоміжного персоналу спортсменів або інших Осіб, а також організацій, що перебувають під юрисдикцією Сторони-підписанта, на поширення відомостей приватного характеру відповідно до вимог Кодексу. Всі зазначені Особи та організації зобов'язані не порушувати антидопінгові правила і виконувати їх, включаючи погодження із застосуванням санкцій за їх порушення Спортсменами або іншими Особами. Ці специфічні спортивні правила і процедури спрямовані на реалізацію уніфікованих і гармонізованих принципів боротьби з допінгом у спорті в усьому світі. Вони відрізняються за своєю природою від норм кримінального та цивільного законодавства. Вони не можуть бути предметом розгляду в рамках будь-яких національних вимог і правових стандартів, що застосовуються у кримінальному чи цивільному судочинстві, а також не можуть бути обмежені ними.

При розгляді конкретних справ усі суди, третейські суди та інші органи повинні розуміти та визнавати особливий характер антидопінгових правил Кодексу, а також той факт, що ці правила являють собою узгоджену позицію більшості зацікавлених сторін у всьому світі, яка необхідна для захисту та забезпечення чесності спорту.

Якщо Кодекс вимагає, щоб Особа, яка не є Спортсменом, або Допоміжним персоналом спортсмена, слідувала Кодексу, така особа, звичайно, не підлягатиме тестуванню, а також не буде суб'єктом порушень антидопінгових правил згідно з Кодексом щодо Використання або Володіння Забороненою Речовиною або Забороненим Методом. Вірогідніше, така Особа відповідатиме лише за порушення статей 2.5 Кодексу (втручання), 2.7 (розповсюдження), 2.8 (призначення), 2.9 (співучасть), 2.10 (заборонена співпраця) та 2.11 (залякування). Також обов'язок вимагати, щоб працівник був зобов'язаний дотримуватися Кодексу, є предметом обмежень діючого законодавства.

Як визначено у Кодексі, кожна Антидопінгова Організація повинна бути відповідальною за всі стадії Допінг-Контролю. Будь-яка стадія Допінг-Контролю або антидопінгової Освіти може бути делегована Антидопінговою Організацією Уповноваженим Третім Сторонам, однак делегуюча Антидопінгова Організація повинна вимагати від Уповноважених Третіх Сторін виконувати такі стадії відповідно до Кодексу чи Міжнародних Стандартів, а Антидопінгова Організація повинна залишатися повністю відповідальною за забезпечення того, що будь-які делеговані повноваження реалізовані з дотриманням Кодексу.

Прийняття та застосування Всесвітнього антидопінгового кодексу сторонами-підписантами

Наступні організації можуть бути Сторонами-підписантами Кодексу: ВАДА, Міжнародний Олімпійський Комітет, Міжнародні Федерації, Міжнародний Паралімпійський Комітет, Національні Олімпійські Комітети, Національні Паралімпійські Комітети, Організатори Великих Спортивних Заходів, Національні Антидопінгові Організації та інші організації, що мають велике значення у спорті.

Міжнародний Олімпійський Комітет; Міжнародні Федерації, визнані Міжнародним Олімпійським Комітетом; Міжнародний Паралімпійський Комітет; Національні Олімпійські Комітети; Національні Паралімпійські Комітети; Національні Антидопінгові Організації; і Організатори Великих Спортивних Заходів, визнані однією або декількома з вищезгаданих організацій, стають Сторонами-Підписантами шляхом підписання декларації про прийняття Кодексу або іншої форми прийняття, визначеної та схваленою ВАДА.

Будь-яка інша організація, згадана у статті 23.1.1, може подати заявку до ВАДА, щоб стати Стороною-підписантом, яка буде переглянута відповідно до політики, прийнятої ВАДА. Прийняття ВАДА таких заявок підлягає умовам та вимогам, встановленим ВАДА в такій політиці. Після прийняття заяви зі сторони ВАДА, заявник, який стає Стороною-підписантом, підписує заяву про прийняття Кодексу та приймає умови та вимоги, встановлені ВАДА для такого заявника.

Наприклад, ці умови та вимоги включатимуть фінансові внески суб'єкта господарювання для покриття витрат на адміністрування, моніторинг та дотримання вимог ВАДА, які можуть бути віднесені до процесу подання заявки та подальшого підтримання статусу Сторони-підписанта. Список усіх організацій, що прийняли Кодекс, буде опубліковано ВАДА.

Сторони-підписанти мають забезпечити виконання положень Кодексу за допомогою політики, що ними проводиться, ухваленням законів, правил і норм відповідно до своїх повноважень і сфери відповідальності.

Наступні статті в тій частині, яка реалізується антидопінговою організацією в рамках своєї антидопінгової діяльності, повинні бути імплементовані сторонами-підписантами, без значних змін, за винятком незначних змін в мові стосовно назви організації, виду спорту, номерів розділів тощо.

- Стаття 1. Визначення допінгу
- Стаття 2. Порухення антидопінгових правил
- Стаття 3. Докази допінгу
- Стаття 4.2.2. Особливі речовини або особливі методи
- Стаття 4.2.3 Речовини зловживання
- Стаття 4.3.3. Зміст забороненого списку за визначенням ВАДА
- Стаття 7.7. Завершення спортивної кар'єри

- Стаття 9. Автоматичне анулювання індивідуальних результатів
- Стаття 10. Санкції, що застосовуються до фізичних осіб
- Стаття 11. Наслідки для команд
- Стаття 13. Апеляції, за винятком 13.2.2, 13.6 і 13.7
- Стаття 15.1. Рішення з автоматичною обов'язковою дією
- Стаття 17. Строк давності
- Стаття 26. Тлумачення Кодексу
- Додаток 1. Визначення

Забороняється вносити додаткові положення до правил, розроблених стороною-підписантом, якщо вони змінюють дію статей, перелічених у даній статті. Правила, що розроблені стороною-підписантом, повинні прямо визнавати примітки до Кодексу і надавати їм таку ж статус, який вони мають в Кодексі. Однак ніщо в Кодексі не перешкоджає Стороні-підписанту мати правила безпеки, медичні правила, правила правомочності або Кодекс поведінки, які можуть застосовуватися для інших цілей, ніж антидопінгові.

Наприклад, з репутаційних та медичних причин, Міжнародна Федерація може вирішити встановити правило Кодексу корпоративної поведінки, що забороняє Спортсмену використовувати або володіти кокаїном в Позазмагальний період. Під час відбору Проб у Позазмагальний період така Міжнародна Федерація могла б провести лабораторний тест на кокаїн у рамках забезпечення та виконання встановлених правил Кодексу корпоративної поведінки. З іншого боку, Кодекс корпоративної поведінки Міжнародної Федерації не може запроваджувати додаткові санкції за використання кокаїну під час змагань, оскільки це вже запроваджено санкціями, встановленими Кодексом. Інші можливі приклади включають правила, що регулюють вживання алкоголю чи кисню. Аналогічно, Міжнародна Федерація може використовувати дані Тестування допінг-контролю для контролю правомочності, пов'язаної з трансгендерними та іншими правилами правомочності.

Для забезпечення виконання Кодексу Сторони-підписанти мають намагатися впроваджувати моделі кращих практик, що рекомендовані ВАДА.

Сторони-підписанти повинні докладати достатніх зусиль для реалізації антидопінгових програм у всіх областях, що підпадають під дію Кодексу і Міжнародних Стандартів.

Рекомендована література

Основна:

1. Акт про Антидопінгові права спортсменів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nadc.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Akt-pro-Antydopingovi-prava-sportsmeniv.pdf>.
2. Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру. – Київ, 2016. – 96 с.
3. Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру. – Київ, 2021. – 86 с.

4. Башкін І. М. Характеристика субстанцій, що входять до міжнародного стандарту ВАДА «Заборонений список» / Башкін І. М., Корж В. П., Курліщук І. М. – Київ, 2008. – 187 с.
5. Всесвітній антидопінговий кодекс. – Київ, 2015. – 133 с.
6. Всесвітній антидопінговий кодекс. – Київ, 2021. – 168 с.
7. Заборонений список 2018. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. – Монреаль, 2018. – 15 с.
8. Заборонений список 2021. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. – Монреаль, 2021. – 27 с. <https://nadc.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/PL-2021-UA.pdf>
9. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-19#Text>
10. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті : монографія / Георгій Коробейніков, Євген Приступа, Леся Коробейнікова, Юрій Бріскін. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 311 с. – ISBN 978-966-2328-59-2.
11. Платонов В. Н. Допинг в спорте и проблемы фармакологического обеспечения подготовки спортсменов / Платонов В. Н., Олейник С. А., Гунина Л. М. – Москва, 2010. – 309 с.
12. Проект Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті» від 30.06.2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JI04379V.html
13. Фармакология спорта / Горчакова Н. А., Гудивок Я. С., Гунина Л. М., Платонов В. Н. [и др.]. – Киев : Олимпийская литература, 2010. – 640 с.

Допоміжна:

1. Брискин Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Брискин, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – Москва : Советский спорт, 2010. – 316 с. – ISBN 978-5-9718-0460-4.
2. Бріскін Ю. Спорт інвалідів : [підр. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / Юрій Бріскін. – Київ : Олімпійська література, 2006. – 263 с. – ISBN 966-7133-79-6.
3. Briskin Y. Indicators of special training of highly skilled archers in pre mesocycle / Yuriy Briskin, Maryan Pityn, Sergey Antonov // Journal of Physical Education and Sport. – 2011 – Vol. 11, art 51. – P. 336–341.
4. Брискин Ю. А. Структура и содержание теоретической подготовки фехтовальщиков / Брискин Ю. А., Питьин М. П., Задорожная О. Р. // Физическое воспитание студентов. – 2013. – № 4. – С. 10–14.
5. Бріскін Ю. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки / Бріскін Юрій, Питьин Мар'ян, Задорожна Ольга // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 5. – С. 3–7.
6. Задорожна О. Особливості використання засобів відновлення та стимулювання працездатності у фехтуванні / Задорожна О.Р., Хіменес Х. Р., Палатний А. Л. // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – № 2(96). – С. 35–39.
7. Задорожна О. Р. Характеристика теоретичної підготовленості фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки / Задорожна О. Р. //

Вісник Чернігів.нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2013. – № 112,. 4. – С. 119–123.

8. Спортивная фармакология и диетология / под ред. Олейника С.А., Гуниной Л. М. – Москва ; Санкт-Петербург, 2008. – 250 с.

9. Платонов В. Н. Допинг в олимпийском спорте: история, состояние, перспективы. Допинг и эргогенные средства в спорте / В. Н. Платонов. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – с. 9–49.

10. Приступа Е. Н. Решение проблем современной молодежи средствами олимпийского образования / Приступа Е. Н., Брискин Ю. А., Питын М. П. // Sportul Olimpic și sportul pentru toți : materialele Congresului Șt. Intern. – Chișinău, 2011. – Vol. I. – P. 148–151.

11. Пуцев А. И. Методические рекомендации здоровья спортсменов и антидопинговый контроль. – Киев, 2000. – 35 с.

12. Адаптивний спорт : анот. наук.-темат. покажч. / уклад. Ірина Свістельник, Юрій Бріскін. – Вид 4-те, допов. – Львів : [б. в.], 2017. – 218 с.

Інформаційні ресурси інтернет:

- Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
- Національний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>
- Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>
- Освітній портал „Веспо” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vespo.com.ua
- Всесвітня антидопінгова агенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wada-ama.org/>
- Національний антидопінговий центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nadc.org.ua/>